

YOSHLAR O‘RTASIDA JINOYATCHILIKNING OLDINI OLISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Nazarov Ilxom Alimovich

malaka oshirish instituti maxsus-kasbiy fanlar

kafedrası katta o‘qituvchisi podpolkovnik

Annotatsiya: Maqolada ijtimoiy-iqtisodiy, oilaviy va madaniy omillar ta’sirida yoshlar o‘rtasida jinoyat sodir etilishining oldini olish muammolari ko‘rib chiqiladi. O‘smirlarda deviant xulq-atvorning shakllanishiga oila muhiti, tengdoshlar, ommaviy axborot vositalari va internetning ta’siriga alohida e’tibor qaratilmoqda. Profilaktika bo‘yicha mavjud yondashuvlar, jumladan, ijtimoiy-iqtisodiy chora-tadbirlar, oila institutini mustahkamlash, yoshlar infratuzilmasini rivojlantirish va ta’lim dasturlari tahlil qilindi. Idoralararo hamkorlik, buzg‘unchi internet-kontentni nazorat qilish, yoshlarni ijtimoiy ahamiyatga molik faoliyatga faol jalb etish kabi istiqbolli yechimlar belgilandi. Yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklarning samarali oldini olishda tizimli yondashish, barcha ijtimoiy institutlar ishtiroki zarurligi ta’kidlangan.

Kalit so‘zlar: yoshlar jinoyati, oldini olish, deviant xulq-atvor, oila, ijtimoiy institutlar, internet, ommaviy axborot vositalari, jinoyatchilik, yoshlar, ijtimoiy-iqtisodiy omillar, ta’lim dasturlari.

Yoshlar jinoyati zamonaviy jamiyatning eng dolzarb ijtimoiy muammolaridan biridir. O‘z shaxsiyatini shakllantirish bosqichida bo‘lgan yoshlarga deviant xatti-harakatlarga yordam beradigan turli omillar ta’sir ko‘rsatadi. Yoshlar jinoyatchiligining oldini olish muammolari jinoyatchilik sabablarini bartaraf etish, yoshlarning ijtimoiy rivojlanishi uchun shart-sharoit yaratish va takror jinoyat sodir etish xavfini minimallashtirishga qaratilgan kompleks yondashuvni taqozo etadi.

Ushbu maqolada yoshlar jinoyatchiligining oldini olishning asosiy muammolari ko‘rib chiqiladi va ularni hal qilishning mumkin bo‘lgan yo‘llari taklif etiladi.

Yoshlar jinoyatchiligining oldini olishning asosiy muammolari

1. Ijtimoiy-iqtisodiy omillar

Ijtimoiy tengsizlik, qashshoqlik, ishsizlik va ta’lim darajasining pastligi yoshlar o‘rtasida deviant xulq-atvorning asosiy sabablari hisoblanadi. Ish istiqbollari va sifatli ta’lim olish imkoniyatlarining yo‘qligi yoshlarni muvaffaqiyatga erishishning muqobil, ko‘pincha noqonuniy yo‘llarini izlashga olib keladi.

2. Oilaviy muammolar

Zo‘ravonlik, ichkilikbozlik, giyohvandlik yoki ota-ona nazoratining past darajasi bo‘lgan disfunktsiyali oilalar o‘smirlarning xulq-atvoriga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Ota-

onalar tomonidan hissiy qo'llab-quvvatlashning etishmasligi va ijobiy namunalarning yo'qligi g'ayrioddiy xatti-harakatlarga moyillikni shakllantirishga yordam beradi.

3. Atrof-muhit va tengdoshlarning ta'siri

O'smirlarga ko'pincha jinoiy guruhlar yoki deviant xulq-atvorga ega tengdoshlar ta'sir qiladi. Guruhga qabul qilish istagi yosh odamni noqonuniy faoliyat bilan shug'ullanishiga olib kelishi mumkin.

4. Tizimli profilaktika ishlarining yo'qligi

Mavjud profilaktika dasturlari ko'pincha yoshlarning individual xususiyatlarini va mintaqaning mahalliy xususiyatlarini hisobga olmaydi. Aksariyat hollarda bunday dasturlar parchalangan va samarasizdir.

5. Ommaviy axborot vositalari va internetning ta'siri

Zo'ravonlik, moddiy muvaffaqiyatga sig'inish va jazosizlikni targ'ib qiluvchi media kontenti yoshlar o'rtasida normal xulq-atvor haqida noto'g'ri tushunchalarni keltirib chiqarishi mumkin. Internet va ijtimoiy tarmoqlar ham jinoiy jamoalar shakllanishi uchun platformaga aylanishi mumkin.

Muammoni hal qilish yo'llari

1. Ijtimoiy-iqtisodiy chora-tadbirlar

- Yoshlar uchun ish o'rinlari yaratish. Kasbiy ta'lim va bandlik dasturlari mavjudligini oshirish yoshlar o'rtasidagi ishsizlikni kamaytirishga yordam beradi.

- Kam ta'minlangan oilalarni qo'llab-quvvatlash. Uy-joy sharoitini yaxshilash, moddiy ta'minot va ta'lim olish imkoniyatini ta'minlashga qaratilgan ijtimoiy dasturlar yoshlarning jinoyat sodir etish xavfini kamaytirishi mumkin.

2. Oila institutini mustahkamlash

- Ota-onalar uchun dasturlar. Bolalarni tarbiyalash ko'nikmalarini o'rgatish, ijtimoiy qiyinchilikka uchragan oilalarni qo'llab-quvvatlash, oilaviy vositachilik xizmatlarini ko'rsatish oilaviy nizolarning oldini olishga xizmat qilmoqda.

- Yordam xizmatlari. O'smirlar va ularning oila a'zolari uchun qulay psixologik markazlarning tashkil etilishi muammolarni o'z vaqtida hal etish imkonini beradi.

3. Yoshlar infratuzilmasini rivojlantirish

- Madaniy va sport tadbirlari. Barkamol dam olish markazlari, sport seksiyalari va ijodiy to'garaklar tashkil etilgani o'smirlarning noqonuniy faoliyatga jalb etilishi xavfini kamaytiradi.

- Ko'ngillilik va ko'ngillilik. Yoshlarning ijtimoiy ahamiyatga molik loyihalarda ishtirok etishi uchun shart-sharoit yaratilgani ularda mas'uliyat va jamiyatga daxldorlik tuyg'usini rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

4. Tarbiyaviy va profilaktika dasturlari

- Maktab dasturlari. Maktab va kollejlarda huquqiy savodxonlikni, his-tuyg'ularni boshqarish va nizolarni bartaraf etish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan kurslarning joriy etilishi yoshlarda deviant ta'sirlarga qarshilik ko'rsatishga yordam beradi.

- Individual yondashuv. Xavf ostida bo'lgan o'smirlar uchun shaxsiylashtirilgan profilaktika dasturlarini ishlab chiqish ularning samaradorligini oshiradi.

5. Internet makonini nazorat qilish va monitoring qilish

- Buzg'unchi kontentni bloklash. Zo'ravonlik va jinoyatchilikni targ'ib qiluvchi ma'lumotlarning tarqalishini nazorat qilishning samarali mexanizmlarini yaratish.

- Ijобiy kontent yarating. Internetda ijobiy xulq-atvorni rivojlantirishga qaratilgan ta'lim va ko'ngilochar loyihalarni ishlab chiqish.

6. Idoralararo o'zaro hamkorlik

Yoshlar jinoyatchiligining oldini olish uchun turli muassasalar: maktablar, huquq-tartibot idoralari, ijtimoiy xizmatlar va jamoat tashkilotlarining sa'y-harakatlarini birlashtirish zarur. Birgalikda ishlash xavf omillarini tezroq aniqlash va bartaraf etishga yordam beradi.

Xulosa

Yoshlar o'rtasidagi jinoyatchilikning oldini olish davlat, jamiyat va oila tomonidan muvofiqlashtirilgan harakatni talab qiluvchi murakkab vazifadir. Ijtimoiy-iqtisodiy sabablarni bartaraf etmasdan, oila institutini mustahkamlamasdan, yoshlarni ijtimoiy ahamiyatga molik faoliyatga faol jalb qilmasdan, ularning kasbiy va shaxsiy o'sishi uchun shart-sharoit yaratmasdan turib, bu muammoni hal etib bo'lmaydi. Yoshlar jinoyatchiligining oldini olishda tizimli yondashuvdan foydalanish deviant xulq-atvori xavfini minimallashtiradi, sog'lom va muvaffaqiyatli avlodni shakllantirishga xizmat qiladi.

Ushbu manbalar yoshlar o'rtasida jinoyatchilikning oldini olish bilan bog'liq keng ko'lamlı muammolar va yechimlarni qamrab oladi va ushbu mavzuni keyingi o'rganish uchun foydali bo'lishi mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Andreeva, G. M. Sotsialnaya psixologiya. — M.: Aspekt Press, 2004. — 365 s.
2. Abdurasulova Q. Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligi va uning oldini olish muammolari. // «Qonun himoyasida», 2001, №1. - 23-26 b.
3. Boyko, V. Ye. Psixologiya profilaktiki otklonyayushchegosya povedeniya u podrostkov. — SPb.: Rech, 2007. — 298 s.
4. Vasileva, N. V. Yuvenalnaya yustitsiya: sovremennye podxody i praktika primeneniya. — M.: Norma, 2011. — 416 s.
5. G'oziev E.G'. Huqushunoslik psixologiyasi. - T.: «Bilim». 1992. - 42 b.
6. G'oziev E.G'. O'spirinlar axloqi va ruhiyati. Oila etikasi va psixologiyasi. - T., 2000. - B.33-38.
7. Zmanovskaya, Ye. V. Deviantologiya: Psixologiya otklonyayushchegosya povedeniya. — M.: Akademiya, 2004. — 288 s.
8. Karaketov Y., Usmonaliev M. Jinoyatchilikka qarshi kurashning kriminologik choralari. T.: «O'zbekiston». 1995. - 148 b.